

Andrzej Radziewicz-Winnicki

Uniwersytet Zielonogórski

**Agata Rzymelka-Frąckiewicz, Teresa Wilk,
*Logic of Some — Selected —
Concepts in Contemporary Education
(between education and perception
of committed art/theatre)****

Toruń, Akapit, Wydawnictwo Edukacyjne 2014

Niewątpliwie najbardziej ożywione dyskusje w światowej, ale także w rodzimej humanistyce rozgorzały w trzech ostatnich dekadach wokół ogólnie rozumianej edukacji, zarówno szkolnej, jak i pozaszkolnej, po ukazaniu znakomitego dzieła dwóch amerykańskich politologów Samuela Bowlesa oraz Herberta Gintisa *Schooling in Capitalist America*. Przywołani autorzy nie zgadzają się z tradycyjnym wieletnim poglądem, że postęp w oświacie jest z reguły kierowany indywidualnym dążeniem ku wolności albo też jest odpowiedzią na oddolne żądania (preferencje) upośledzonej części społeczeństwa, tj. dolnych (często zmarginalizowanych) struktur/grup społecznych (Bowles, Gintis, 1976, s. 236—238). Ich zdaniem, *nota bene* podzielanym po dzień dzisiejszy przez rzesze kontynuatorów kolejnych generacji reprezentantów nauk społecznych, głównym mechanizmem wyjaśniającym a zarazem *kreującym* procesy socjalizacyjno-edukacyjne we współczesnym społeczeństwie są bezwzględne prawa rozwoju ekonomiki. W kapitalizmie taką główną zasadą pozostaje postępująca akumulacja kapitału, która powodując wzrost dochodów wzmacnia jednocześnie potrzebę kontroli nad siłą roboczą i potrzebę jej reprodukcji. Na te zapotrzebowania odpowiada właśnie masowa edukacja. Jednakże dynamika oświaty jest powolniejsza od dynamiki ekonomicznej i wszelkie zmiany

* Co w dowolnym tłumaczeniu na język polski należałoby — jak sądzę — tłumaczyć jako: *Logika niektórych — wybranych — koncepcji we współczesnej edukacji (pomiędzy edukacją szkolną a percepcją zaangażowanej sztuki/teatru)*.

dokonywać się w jej obszarze z pewnym spowolnieniem/opóźnieniem (Bowles, Gintis, 1976, s. 236—238; por. Sawisz, 1989, s. 27—28). Autorki recenzowanej książki (reprezentujące nader pomyślnie od kilku już lat niektóre subdyscypliny nauk społecznych: socjologię edukacji i oświaty, ale także pedagogikę kultury, pedagogikę społeczną czy też socjologię teatru) przywołane wcześniej analizy traktują jako tautologiczne procesy, niewymagające ich *autorskiej* interpretacji. Skupiają się przede wszystkim na przedstawieniu Czytelnikom szeregu (wybiórczo dobranych) refleksji natury socjalizacyjno-wychowawczej i rewitalizacyjnej, wiążących się z podejmowaniem określonych działań modernizacyjnych, a więc innowacyjnych, przez opiekuna, wychowawcę bądź kreatora w okresie tworzenia się w XXI wieku nowego ładu społeczno-kulturowego na płaszczyznach: oświaty, kultury i sztuki. To swoiste *vademecum* wiedzy, spełniające rolę przewodnika po zawitych meandrach rozległej przecież problematyki, niejako stale powraca do rozważań zawartych w klasycznej filozofii wychowania.

Podjmując się popularyzacji interesująco zarysowanych przez siebie propozycji i krzewienia ważkiej ideologii edukacyjnej oraz teatralnej, Autorki tomu są w pełni świadome powszechnie występujących w literaturze przedmiotu elementów tzw. edukacyjno-kulturowego „zamętu”. Wokół poruszanych kwestii wyłaniają się nieustannie zróżnicowane, ale również (i to jakże często) przeciwstawne sobie stanowiska opiniotwórcze generowane przez wiele środowisk. Poszczególne wykładnie tzw. obligatoryjnego wychowania pozostają z sobą w sprzeczności (por. Rzymelka-Frąckiewicz, red., 2014). Prowadzona narracja utwierdza Czytelnika w przekonaniu, że poszukuje się w książce najbardziej pragmatycznego działania w zakresie edukacyjnego przekazu dotyczącego kształtowania się w środowisku dzieci i młodzieży (ale także osób dorosłych), a następnie utrwalania i wzmacniania zespołu nawyków, które można określić mianem stylu życia opartego na oczekiwaniach przez ekspertów uczestnictwie w kulturze, a tym samym pomyślnej partycypacji jednostki w życiu społecznym. Nawiązują zatem obie twórczynie tej pracy do popularnej koncepcji *rzeźby społecznej* Josepha Beuysa, postrzegającego sztukę w pryzmacie zaangażowanej praktyki publicznej, stwarzającej zręby instytucjonalizacji ważnej i oczekiwanej teorii społecznej (Kaczmarek, 1995, s. 67). Poszukiwanie charakterystycznych cech naszej cywilizacji w obszarach poruszanych zagadnień to zarazem tropienie najbardziej stereotypowych dotychczasowych ujęć z równoczesną rewizją i odrzucaniem *zużytych* i nieprzydatnych do bieżącej rzeczywistości kategorii i pojęć. Są to konsekwentne penetracje, opisujące najbardziej adekwatne do *postindustrialnej i ponowoczesnej* rzeczywistości spostrzeżenia. Zaprezentowane analizy wydają się szczególnie pragmatyczne. Aby ustalić eksplikowane funkcje edukacji oraz kultury, starano się — aczkolwiek w trybie nie wprost — odpowiedzieć na zasadnicze pytanie typu dopełnienia: jakie relacje łączą poszczególne tematy podejmowane (analizowane) w kolejnych rozdziałach z intencjonalnie prowadzoną rewitalizacją społeczną? W ujęciu zastosowanym w pracy pojęcie *rewitalizacja społeczna* jest procesem zorientowanym na wprowadzenie określonych zmian, odbudowę *pożądanych* wartości, struktur funkcjonujących w przeszłości, jest ożywieniem — przywróceniem do życia, sprawności — prze-

strzeni ludzkiej egzystencji w okresie intensywnie przebiegającej zmiany społecznej. Jest sprawczym działaniem pragmatycznym, przywracającym i regenerującym więzi społeczne, a także pożądane postawy. Często jest ono utożsamiane ze stanami podejmowanymi w dążeniu do zrealizowania określonego celu prowadzonego ku *homeostazie* i rehabilitacji publicznej. Jest to zatem proces przywracania do życia (sprawności) poszczególnych grup społecznych, środowisk lokalnych, tworzenie warunków umożliwiających realizację indywidualnych i społecznych potrzeb. Proces ten sprzyja budowaniu poczucia tożsamości i identyfikacji z lokalną społecznością, z przestrzenią realizacji oczekiwań, wynikających ze zmieniającej się nieustannie otaczającej nas codzienności (Wilk, 2010, s. 40; por. Turner, 2005, s. 386—387).

Jak piszą Autorki we wprowadzeniu (*Introduction*), celem tego procesu staje się również:

[...] minimalizacja, tudzież likwidacja, wspomnianych barier na drodze awansu edukacyjnego i cywilizacyjno-kulturowego jednostek i społeczeństwa jest swoistym wyzwaniem dla polityków, naukowców, wychowawców, nauczycieli oraz artystów. Uwzględniając bowiem realia codzienności, nie tylko rodzimej przestrzeni, mając na uwadze wymogi współczesności, permanentną gotowość do zmian, należy odważnie komponować/łączyć, wreszcie pozwalać współistnieć jakkolwiek odmiennym z istoty obszarom/dziedzinom, wszelako zorientowanym na wspólny cel, jakim jawi się bezpieczna pomyślność człowieka.

s. 9

Łącząc w książce pozornie tylko odległe obszary edukacji/oświaty i kultury/sztuki, zaakcentowano fakt, że współczesna szkoła, będąca kluczową instytucją społeczną w życiu codziennym *individuum*, jawi się obecnie jako metafora i egzemplifikacja skonfliktowanego społeczeństwa. Prezentując portret współczesności, ilustruje ona brak dialogu, trudności w porozumiewaniu się ludzi pochodzących z odmiennych środowisk i kultur, a przez doświadczenia dzieci/młodzieży ukazuje konsekwencje globalizacji, w tym również wielu niepokojów występujących we współczesnej wielokulturowej Europie. Na tym tle przedstawione zostały pewne symboliczne kulturowe elementy, komunikujące i determinujące spójność członków grup lokalnych, regionalnych czy narodowych. Wpływają one na integrację, a z pewnością na werbalizację codziennych norm postępowania (m.in. Czerwiński, 1971; Świątkiewicz, 1994, s. 24—25).

Przedstawione rozstrzygnięcia oraz propozycje nakreślają umownie przyjęte ramy, które z powodzeniem można traktować w kategoriach warunków wspomagających społeczne funkcjonowanie dzieci, młodzieży i osób dorosłych w życiu publicznym.

Struktura podziału treści nie budzi jakichkolwiek zastrzeżeń. Poza wspólnie napisanym *Wprowadzeniem*, w książce wyodrębnić możemy niejako dwie oddzielne — ale komplementarne — jej części, z których pierwsza przygotowana została do druku przez dr Agatę Rzymelkę-Frąckiewicz, a druga przez dr hab. Teresę Wilk. Warto przytoczyć tytuły poszczególnych rozdziałów, chociażby z tej racji,

że praca edytowana jest wyłącznie w języku angielskim. Przedstawiam spis treści we własnym roboczym tłumaczeniu:

Przestrzeń edukacji, kultury i sztuki w procesie modelowania bezpiecznej rzeczywistości indywidualnej i społecznej. Wprowadzenie (A. Rzymelka-Frąckiewicz, T. Wilk)

Agata Rzymelka- Frąckiewicz:

1. Wskaźnik Rozwoju Społecznego (HDI — Human Development Index), jako forma pomiaru indywidualnego i ogólnego rozwoju społecznego
2. Aspiracje edukacyjne i zawodowe — rzeczywistość życiowych szans młodego pokolenia w dobie dzisiejszej
3. Międzynarodowe Badanie Kompetencji Osób Dorosłych — PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) — założenia, realizacja
4. Motywy obniżenia obowiązkowego wieku szkolnego w polskim systemie edukacyjnym
5. Czy możliwe jest, aby dzisiejsza szkoła kształtowała cechy zapewniające jednostce tożsamość kompetencji cywilizacyjnej, adekwatnej do postindustrialnej rzeczywistości?
6. System edukacji jako cele i zadania wobec wspierania idei edukacji regionalnej (na przykładzie Górnego Śląska)

Teresa Wilk:

1. Czy kultura/sztuka jest nam potrzebna? Refleksje w perspektywie realiów XXI wieku
2. Koncepcja *rzeźby społecznej* Josepha Beuysa wobec niepokojów Europy ponowoczesnej. Sztuka jako praktyka społeczna
3. Współczesność i pamięć społeczna jako źródła poznania. Kultura i sztuka w procesie modelowania postaw/relacji współczesnych pokoleń w przestrzeniach wielokulturowych
4. Integracja polityków, naukowców i artystów wobec obecności kultury/sztuki w kreowaniu bezpiecznej rzeczywistości. Między teorią a praktycznym istnieniem
5. Aplikacja sztuki w przestrzeni „trzeciej”. Sztuka teatralna jako czynnik rewitalizacji środowisk lokalnych
6. Sztuka teatralna jako przestrzeń edukacji językowej i komunikacji społecznej a jakość życia

Książkę cechuje bogactwo treści. *Continuum* powstałe na rozległej osi wielu tematów szczegółowych określić można jako *Szkoła, teatr a struktura społeczna: Funkcjonalny typ związków oświaty ze społeczeństwem w okresie zmiany społecznej*. Sądzę, że znajomość podjętej tematyki stanowi zaledwie warunek wstępny dla wprowadzania szeregu modyfikacji, reform oraz usprawnień innowacyjnych we współczesnej oświacie czy też prowadzonej próbie aktywizacji intencjonalnej o charakterze socjalizacyjno-wychowawczym. Podejmowane zagadnienia powinny zainteresować zarówno pedagogów, jak i socjologów, ponieważ niosą z sobą profesjonalną perspektywę socjologiczną, uświadamiającą wszystkim zainteresowanym

ograniczenia, jakie na działalność tzw. pedagogiczną nakłada ulegający stałym przemianom — skutek wpływu wielu procesów żywiołowych — rodzimy system społeczny. Nadal odczuwa się brak takiej perspektywy (poza wyjątkowo rzadko pojawiającymi się opracowaniami) we współczesnej myśli pedagogicznej. Socjologia (którą reprezentuje Agata Rzymelka-Frackiewicz) i pedagogika (reprezentowana przez Teresę Wilk) operują często odmiennymi perspektywami badawczymi, które niekoniecznie muszą być traktowane jako konkurencyjne bądź wzajemnie się wykluczające. Dopiero łącznie, komplementarnie mogą przywołać (w pewnym przybliżeniu) prawdziwy obraz sytuacji wzajemnych wpływów w dobie dzisiejszej (por. Sawisz, 1989, s. 13—14). Właśnie między innymi dzięki takiemu opracowaniu zaprezentowane dywagacje i analizy mogą pobudzić w gronie teoretyków i praktyków reprezentujących dyscypliny pedagogiki i socjologii wyzwalanie się refleksji nad ich istotą i społecznymi uwikłaniami różnych oddziaływań w sferze edukacji i kultury. Można przyjąć, że stopień uspołecznienia świadomości *individuum* w znacznej mierze określać będzie charakterystykę stosunku tej jednostki do otaczającej ją rzeczywistości, w szczególności zaś determinuje on relacje jednostki do społeczeństwa jako całości czy też do danych elementów jego struktury oraz ma decydujący wpływ na proces stawiania się tejże jednostki podmiotem społecznym działania i przejawianych przezeń zróżnicowanych form prospołecznej aktywizacji. W analizach teoretycznych i metodologicznych dotyczących tej problematyki szerokie zastosowanie mogą znaleźć różne kategorie zainteresowań obu Autorów.

Książka odegra z pewnością ważną rolę we współpracy międzynarodowej. Nie potrafię zająć wiarygodnego stanowiska co do ewentualnej „łatwości” percepcji (oraz poprawności językowej). Na ów temat mogą wypowiadać się jedynie biegli znawcy języka angielskiego oraz rzesza potencjalnych Czytelników z anglojęzycznego obszaru językowego. Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że życzyć by można, aby w naszej literaturze przedmiotu ukazywało się znacznie więcej opracowań dostarczających — jak ta omówiona pokrótce praca — tak dużej porcji wiedzy i twórczych propozycji. Brak prac o takim właśnie charakterze wywołuje często nutkę nostalgiczną, zaletą książki jest bowiem nade wszystko dokonana próba uwzględniania w prowadzonej działalności edukacyjnej znacznego wpływu nawyków i sposobów wartościowania nabytych przez uczniów bądź studentów wiążących z ich udziałem w kulturze teatralnej. Dlatego sądzę, że rekomendowana przeze mnie książka spotyka się z dużym zainteresowaniem wielu grup ekspertów w Polsce i w państwach Unii Europejskiej.

Literatura

- Bowles S., Gintis H., 1976: *Schooling in Capitalist America. Educational Reform and the Contradictions of Economic Life*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Czerwiński M., 1971: *Kultura i jej badanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Kaczmarek J., 1995: *Joseph Beuys: od koncepcji artystycznej do teorii społecznej*. „Kultura i Społeczeństwo”.
- Rzymelka-Fraćkiewicz A., red., 2014: *Współczesna szkoła w następstwie przemian społeczno-kulturowych. Studia i refleksje socjopedagogiczne*. Toruń: Akapit, Wydawnictwo Edukacyjne.
- Sawisz A., 1989: *Szkoła a system społeczny*. Warszawa.
- Świątkiewicz W., 1994: *Region i regionalizm w perspektywie antropocentrycznego paradygmatu kultury*. W: W. Świątkiewicz, red.: *Regionalizm polski u progu XXI wieku*. Ciechanów: KODRTK.
- Turner L., 2005: *From Transformation to Revitalization: A New Research Agenda for a Contested Global Economy*. “Work and Occupations”, Vol. 32, No. 4.
- Wilk T., 2010: *Rewitalizacja społeczna przez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzycha*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.